

Janez Križan

Včeraj enoumje,
danes brezumje

Janez Križan

Včeraj enoumje, danes brezumje

Urednik Andrej Makuc

Avtor grafik za likovno opremo Zoran Ogrinc

Fotoreprodukcija likovnih del Tomo Jeseničnik

Lektura Nina Vožič Makuc

Grafično oblikovanje in prelom Blaž Prapótnik, studio Epigraf

Izdajatelj ZKD Dravograd

Založba Cerdonis Slovenj Gradec

Za založbo Andrej Golob

Izid knjige so podprli Občina Dravograd in donatorji

Naklada 100 izvodov, tisk na zahtevo

Prva izdaja, prvi natis

Slovenj Gradec 2024

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-84

KRIŽAN, Janez, pisatelj

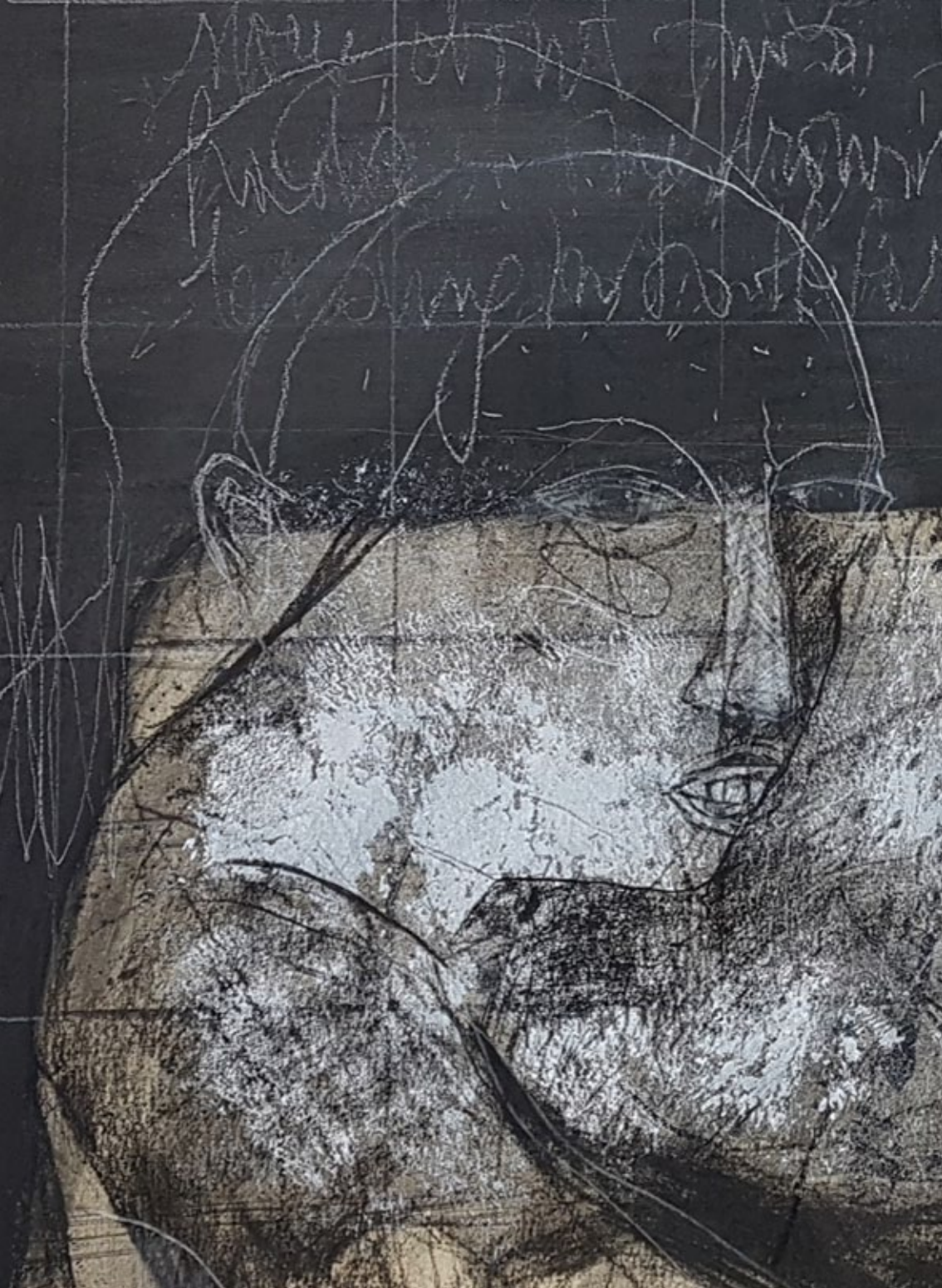
Včeraj enoumje, danes brezumje : [aforizmi] / Janez Križan ;
[avtor grafik za likovno opremo Zoran Ogrinc ; fotoreprodukcija
likovnih del Tomo Jeseničnik]. - 1. izd., 1. natis. - Slovenj Gradec :
Cerdonis, 2024

ISBN 978-961-6244-79-4
COBISS.SI-ID 216942595

Janez Križan

Včeraj enoumje,
danes brezumje

VčeraĹ enoumĹe, danes brezumĹe

Hlapčuj, da boš ustoličen.

Človeka je pohodil, še preden je prav shodil.

V (s)kupnosti je moč.

Časi so pijani: en korak naprej, dva vstran in nazaj.

Vse se plača, samo neumnost je še zmeraj zastonj.

Intuicija uravnava, razum tava.

Z nizkimi udarci je zlezel na vrh.

Z idejo v brezidejnost naprej.

Tako daleč smo prišli, da stojimo na mestu.

Z lažjo prideš na vrh, z resnico pogosto na dno.

Preštevam, torej sem.

Vse je novo, le miselnost je stara.

Kdor dela, naj ne je!

Proglasili so me za bedaka, ker sem noro napreden.

Veliko zvemo, malo vemo.

Obveščam, torej sem.

Čim bolj je avtoritativen, tem bolj je primitiven.

Laž ima dolge noge.

Ker se vedno bolj poznamo, se vedno bolj ne poznamo.

Mislim, torej ne smem.

Ne veliko vedeti, ampak bistveno povedati.

Ko bom velik, bom mali.

Zaradi silne zaslepljenosti je zataval v slepo ulico.

Veliko poklicanih, malo izdelanih.

Kdor čaka, ga pričakajo.

Plave oči ima, pa je tako črnogled.

Iz nevednosti se rodi črednost.

Dolgo sem se najbolj bal zveri, zdaj človeka.

Nekaj je gotovo, a zdaj so negotovi časi.

In vendar se vrti, a v glavah ljudi.

Vse je zavozil, zvozil pa je sijajno.

Bog, koliko malih bogov.

Nekateri voščijo iz gole nevoščljivosti.

first try with white china ink
wonderful for the rough lines - not
neat enough for a state or journal
page like I can't in the background
but in a sketch or a page like this
it's my style of rough work like
the rough work of a sketch
O.P.H.C.

Vsi za enega, enemu vse.

Bil je brezobrazen, a fris je imel.

Tudi dragoceni človek zna biti poceni.

Otroci domišljijo, odrasli domišljavost.

Kmalu pride čas, ki ni čas, in ta čas bo vsak čas,
se je veselil dolgočasnež.

Skromnost je nelepá čednost.

Če sem iskren, sem pogosto neiskren.

Poštenost zdaj ni nekaj slabega. Slabša je!

Imamo demokracijo: laž je res svobodna.

Na valovitem je marsikomu vse ravno.

In beseda je pretep postala.

Vsak človek je prednostno obrekovan.

Kljub odprtosti se je znašel v zaporu.

Danes vse prodajajo – tudi meglo.

Narava človeku širi obzorja, družba oži.

Jezika je vrlina, jezikanje praznina.

Reklame so (s)lepilo za človeka.

Ker ni bilo cvetlic, je natrosil same cvetke.

Letel je iz službe – na boljše delovno mesto.

Nadrejeni niso nujno tudi nadarjeni.

Čim bolj je akademski, tem manj je življenjski.

Vsak človek je prednostno obrekovan.

Nekateri voščijo iz gole nevoščljivosti.

Politika svetá še zdaleč ni svéta.

Bil je tako zapečen, da se je nazadnje sam opekel.

Demokracija je nevolja ljudstva.

Tako je bil neveden, da je bil vseveden.

Kako je mogoče, da je zdaj vse mogoče?

Dovolj je informacij, sem za dezinformacijo.

Narava postaja največja mučiteljica.

Nezaupanje umira zadnje.

Iz roda v rod kruh išče pot.

Bil je brezobrazen, a fris je imel.

EX

EXODUS
MMXXIV
1946

Manj ko govorijo, več naredijo.

Zaradi inflacije je devalviral.

Samo to vem, da nič ne smem.

Smrt odgovornosti, živila svoboda!

Demokracija je sprejemanje drugačnosti,
ne enakosti.

V imenu Očeta in Sina in podjetniškega Duha.

Človek je žival. Darwin ima prav.

Vse preveč je bilo zaspano, pa je še naprej dremal.

Toplina je nazadnje vedno hladen tuš.

Recept za dolgo življenje
je brez zdravniškega recepta.

Bog, koliko malih bogov.

Nazaj k človeku!

Zaprl je vsa okna. Zunaj je tako zadušljivo.

Vse bolj smo riti, ker smo vse bolj na riti.

Za pošteno delo nepošteno plačilo.

Včeraj enoumje, danes brezumje.

Življenje je enolično, človek dvoličen.

Kar manjka, je to, da v človeku marsikaj manjka.

Slabo govorijo, dobro molčijo.

Smejati se ali zarenčati. To je tu vprašanje.

Nekateri so bili za vroče, a so se opekli.

Od malega raste veliko premalo.

09RINC

Berem, torej vem.

Ko nehajo brati, začnejo vohljati.

Eni se zdravijo s tabletami, drugi s fake news.

Malo branja, veliko čvekanja.

V človeškem življenju sta veliki karneval
in kraval hkrati.

Tuje hočemo, svojega ne damo!

V zloveščih časih je zmerom bolj vešč.

Bolj cenim slonov trobec kot človeka trobilo.

Izbira: vizija z zemljo ali salama z žemljo.

Sleherna pot nekaj stane ne glede na to,
ali smo prišli po njej do cilja ali ne.

Laž ima dolge noge.

Najprej so delo dali, potem prodali.

Nevednost in naivnost sta mati črednosti.

Spoštuj drugače misleče, čeprav so bedaki.

Ko bom velik, bom mali.

Blagor zavedenim v duhu, kajti njih je
politično kraljestvo.

Ne vojna zvezd – vojna cest.

Za domovino z reklamo naprej!

Od malega raste veliko premalo.

Trguj, da boš napojen in nasičen.

Hudo je, da ljudje pol spijo,
še huje je, da so polpismeni.

Če sem iskren, sem pogosto neiskren.

OGKING 2021

Sem družbeno nezvest, imam svojo vest.

Mnogim je pomagal odpreti vrata v zapor.

Vse je naravno, je rekel tisti, ki mu je vse ravno.

Ni vsak kreten kreativec.

Knjiga in pes sta najboljša prijatelja.

Delo se boji človeka.

Svet je poln informacij in praznih glav.

Ni pomembno ime, važno je, kdo ga izgovarja.

Veliko tehnike, malo rož.

Vsaka stvar doseže svoj vrhunec le v namenu,
ne v popolnosti.

Hlapčuj, da boš ustoličen.

Vidi se na konju, zajahal pa je osla.

Gola resnica je brez ličil.

Človek človeku molk.

In beseda je pretep postala.

Marsikdo vidi med štirimi stenami več
kot tisti, ki je prehodil ves svet.

Škoda človeka, so dejali škodoželjni.

Pošteno laganje je legalno.

Boljši nevednež kot nevrednež.

Prijatelja spoznaš v denarju.

Včasih tudi zaslepljena kura zrno najde.

Danes vse prodajajo – tudi meglo.

Na razgibanem terenu je marsikomu vse ravno.

Zvit človek nima pokončne hrbtenice.

Ko stanje duha upada, tečaji na borzi rastejo.

Rad bi ga udaril po licu, a je imel dva obraza.

Naravni zakoni so pravični, človeški dvolični.

Na smetišču zgodovine so se vedno gradila svetišča.

Gorel je za skupno stvar, nazadnje pa pogorel.

Preštevam, torej sem.

Čas je sterilen. Vse delajo v rokavicah.

Ne na zastavah – v srcih in glavah!

Gola resnica je brez ličil.

Križan aforist (razpeti domiselnež)

Oblikovati prolog, to je vstopno besedilo (stavljeno na začetek knjige), oz. epilog, to je zaključno besedo (postavljeno na repne strani edicije), je v publikaciji aforizmov kontradiktorno (izključujoče se) dejanje. So namreč besedila, pri katerih je razlagalnost njihove sporočilnosti preprosto odveč. Namreč: narava aforizma je v njegovi zgoščenosti, zato vodič po takšne sorte izražanju konzumentu jemlje radost nadgrajevanja, domisllici pa s tem odvzema temeljno namembnost – širjenje sporočevanjskega polja, ki mora biti najprej in predvsem, pravzaprav samo opravilo bralca. Le v takšnem (neposrednem avtorsko – bralskem) razmerju je tovrstna zgoščena, igriva, večpomenska in večplastna forma lahko živa in presežna v svoji sporočilni vitalnosti.

Gornja odstavčna uvodničarska zgoščenost želi pričati o tem, kako zna biti spremnorazlagalna besedilna esenčnost naporna, celo neustrezna, za aforizem pa je naravnost škodljiva: bralca aforizmov ne želi in ne sme umestiti v cono neznosne lahкости bivanja (beri: branja), ravno nasprotno. Namen aforizma je vzpostavitev oz. preseganje diskrepantnosti v izjavi: Vsi so se slišnemu smejali, nekateri so tudi razumeli.

Aforizem torej je (stoji scela sam zase) ali pa ga ni.

In tu bi bil prostor le še za zapik (prenehanje) temu besedilu.

Pa vendar. Priložil bom kakšno drobnarijo o aforističnem nasploh.

aforízem -zma m (i)

zgoščeno izražena duhovita, globoka misel, izrek: avtor rad uporablja aforizme; splošno znani aforizmi; aforizmi o prijateljstvu; aforizmi v verzih

(SSKJ)

aforízem -zma m [gr. *aphorismos* iz *aphorizein* omejiti] 1. rek, iver, tj. kleno, duhovito izražena misel, domislica ipd. (znanega avtorja), 2. resnica v jedrnati obliki

(Slovar tujk)

aforízem je tujka, ki je k nam prišla v uporabo v 19. stoletju, prevzeta iz nemške besede *aphorismus* oziroma latinske *aphorismus* iz grške besede *aphorismos* v pomenu besede kratek stavek, vsebujoč glavno misel

(splet)

Pričujoči zastavek h Križanovim aforizmom noče (in tudi ne zna biti) literarnozgodovinski in zvrstno-vrstni diskurz (razpravljanje), na mestu pa bo morebiti kakšen vpogled v tozadevni slovenski dogajalni prostor.

Za izhodišče: na sončni strani Alp obstaja Društvo slovenskih aforistov. Poznamo tudi natečaje, na katerih izberejo najboljše izmed na zbirnik prispelega. Meril, po katerih se presevanje zgodi, in predpisane velikosti odprtín v mreži, na kateri se obdržijo najdebelejši odbrani orehi s prvakom na čelu, ne poznam.

Zagotovo je med najbolj prepoznavnimi slovenskimi aforisti (hkrati tudi najproduktivnejšimi, napisal in objavil je več kot osem tisoč aforizmov) Žarko Petan, drugi na tej lestvici pa najbrž Evgen Jurič, ki naj bi jih po svojem štejetju napisal (ne pa vseh tudi objavil) med 12 in 14 tisoč.

Na Koroškem je avtorski aforistični zastavonoša Niko Brumen. Njegovih je v slovenskem aforističnem vrtu kakšnih 5 tisoč tovrstnih enot.

O drugih slovenskih in tujih domislice piscih tu ne bom.

S pričujočim aforistično naslovljenim prvcem se knjižni beri pridružuje tudi Janez Križan. Kot je pri tovrstnih podjetjih običaj, jih je pobral z vseh vetrov, potem pa skupaj s še kom presejal. Vseh skupaj jih je za to knjigo na izbrani presevalni mreži ostalo 130: v primerjavi z zgoraj naštetimi količinami malo, a knjigo si zaslužijo zaradi dolge sape. V zagovor pravzaprav skromnemu številu odbranega le: veljaven aforizem mora s svojo sporočevaljsko srčiko demantirati znameniti oksimoron *dolgost življenja našega je kratka* in *vse poti vodijo v Rim* – biti mora torej nadčasoven in brezmejen. In takšnih v obilni malhi aforizmov sveta ni v izobilju. Namreč – če je aforizem le odziv na plehkost kakršnekoli sorte že, je kratke sape, enako, če je v posesti burkaštva ali v službi sprotnega humorja: ni vreden svojega imena.

Kako je s pomenskostjo, lucidnostjo, satiričnostjo ... in številnimi ostalimi pritiklinami tu obravnavanega žanra oz. vrste, prilagam kakšen vzor. Tema je človek, najbolj iz- in zlorabljana roba v vsej svoji človečanskosti.

Evgen Jurič

*Vsak človek ima kakšno slabo stran,
pisatelji pa kar cela poglavja.*

Žarko Petan

Kjer je ena sama pot, človek najlažje zaide.

Niko Brumen

Egoist je človek, ki je človeški le do sebe.

Janez Križan

Človeka je pohodil, še preden je prav shodil.

Dolgo sem se najbolj bal zveri, zdaj človeka.

Človek je žival. Darwin ima prav.

Nazaj k človeku.

Človek človeku molk.

Škoda človeka, so dejali škodoželjni.

Zvit človek nima pokončne hrbtenice.

Eno pa dodati smem: priporočljivo bralno doziranje je ena stran na teden, torej en križani na delovni dan. To je dela za 26 tednov. Kar navrže pol leta. Morebitni živi preračunalnik (130 deljeno s številom dni v tednu) naj upošteva sobotno in nedeljsko pravico do odklopa, da o drugem v ta namen ne tratim besed.

Andrej Makuc

Janez Križan se je rodil leta 1950. Po maturi na Ekonomski srednji šoli v Slovenj Gradcu je v Ljubljani študiral na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo. Iz osebnih razlogov je študij opustil. V Mariboru se je zaposlil kot bančni uslužbenec, zbolel in se zaradi zdravstvenega stanja leta 1984 upokojil. Od takrat živi v svoji rojstni hiši v zaselku Selovec v kraju Šentjanž pri Dravogradu.

Zoran Ogrinc se je rodil leta 1956 v Mariboru, kjer je bil v sedemdesetih letih njegov profesor na Pedagoški gimnaziji Zmago Jeraj. Pedagoško akademijo je končal v Ljubljani leta 1980. Leta 1986 je bil sprejet v DSLU. Samostojno se je predstavil na 80 razstavah, sodeloval na več kot 250 skupinskih – doma in v tujini. Likovna kritika njegovo slikarstvo uvršča v asociativno abstrakcijo. Živi in ustvarja v Slovenj Gradcu kakor tudi v ateljeju na Sv. Janezu na Pohorju.

Step step vodi / 3 2024
Blind leading the Blind /

K. M. C. 2024

Zoran Ogrinc, grafike

Ovitek:

Slep slepe vodi, 2021, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm

Izrezi:

1. <i>Slep slepe vodi</i> , 2021, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl)	5
2. <i>Trnjulčica</i> , 2024, akril, oglje, kreda na papirju, 50 x 70 cm (detajl)	9
3. <i>Led Zeppelin</i> , 2021/23, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl)	13
4. <i>Penelopa</i> , 2024, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl)	17
5. <i>Lovec na jelene</i> , 2021, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl)	21
6. <i>Amarcord</i> , 2024, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl)	25
7. <i>Lovec na zvezde</i> , 2024, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl)	29
8. <i>Trije križi</i> , 2024, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl)	33
9. <i>Hudičev most</i> , 2021, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl)	37
10. <i>Izgubljeni raj</i> , 2021/23, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl)	41
11. <i>Ime rože</i> , 2021, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl)	45
12. <i>Noč dervišev</i> , 2021/23, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl)	49
13. <i>Menora</i> , 2024, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl)	53
14. <i>Slep slepe vodi III.</i> , 2024, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl 1)	57
15. <i>Slep slepe vodi III.</i> , 2024, akril, kreda, tuš na papirju, 50 x 70 cm (detajl 2)	63

1

2

3

4

5

6

7

8

9

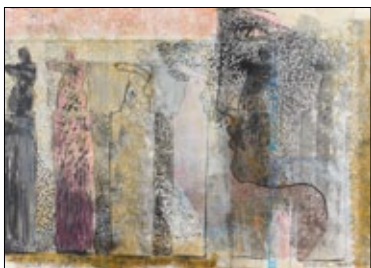
10

11

12

13

14, 15

Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca, srednjeveški Matthaëus Cerdonis de Windischgretz, je prvi dokumentirani tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal baccalaureus in magister ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal je okrog 60 poljudnoznanstvenih knjig, predvsem za potrebe tamkajšnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk – z malo gotico – in namesto listov paginiral polovične tiskovne pole. Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani hrani nekaj njegovih originalnih tiskov iz let 1483 in 1486.

